

2025. V. évfolyam 4. szám

Magyar Kultúra

ÁLDOZAT

90 FT
RON
9 EUR

17727864138000

Te mit teszel, ha a szemed láttára megaláznak valakit?

**Az iskolai bántalmazás
85-90 százalékban szemlélők
előtt zajlik – nekik szól,
nem az áldozatnak**

SZILÁGYI DIÁNA

KÉPEK: BELICZA LÁSZLÓ GÁBOR

BULLYING – EGYRE TÖBBSZÖR HALLJUK EZT A KIFEJEZÉST. EZ NEM EGY EGYSZERŰ ISKOLAI KONFLIKTUS, HANEM KORTÁRS BÁNTALMAZÁS. MI VAJON BIZTOSAN FELISMERNÉNK? EZ NÉHA A PEDAGÓGUSOKNAK SEM EGYSZERŰ FELADAT, PEDIG A SZAKEMBEREK SZERINT NAGY A FELELŐSSÉGÜK ABBAN, HOGY MEGKÜLÖNBÖZTESSÉK EGYMÁSTÓL A KETTŐT, MERT EZEK AZ ESETEK ELTÉRŐ MEGOLDÁST IGÉNYELNEK.

Adler Katalin pedagógus, szociális és prevenciószakember, mediátor. Több mint tíz éve dolgozik közbiztonsági, áldozatvédelmi, bűnmegelőzési területen Zuglóban. Neve mára összeforrt a Békés Iskolák Programmal, amelyet tíz évvel ezelőtt Zuglóban, a Móra Ferenc Általános Iskolában vezettek be elsőként Magyarországon. A Katalint foglalkoztató Zuglói Közbiztonsági Nonprofit Kft.-n keresztül az önkormányzat – a tankerület engedélyével – lehetővé teszi, hogy bármelyik helyi iskola alkalmazza a Békés Iskolák Programot, amely oktatás, tréningek és mentorálás formájában valósul meg. Ha minden jól alakul, egy idő után a tanterület és az iskola szakemberei önállóan is működtetik, mindenféle külső segítség nélkül. Mára nemcsak Budapesten, hanem az ország több területén, Pécsről Keszthelyen és Soltvadkerten át Özdig egyre több iskolában érdeklődnek iránta és alkalmazzák ezt a módszert.

A Békés Iskolák Program egy nemzetközileg is szabadon felhasználható kezdeményezés, amely egy Amerikában élő új-zélandi pszichiáter, Stuart W. Twemlow és munkatársa, a pszichológus Frank C. Sacco negyvenéves terepmunkáján alapuló szemlélet és módszer, az iskolai agresszió megelőzésére és kezelésére. Az amerikai szakemberek *Miért nem működnek az iskolai bántalmazásellenes programok* című könyvét Mailáth Nóra és Horgász Csaba fordította magyarra.

Adler Katalin Horgász Csaba klinikai szakpszichológustól hallott először erről a szemléletmódról. Később egy maroknyi, elkötelezett szakemberrel együtt igyekeztek magyar viszonyokra átvittetni, tréningekkel továbbadhatóvá és taníthatóvá tenni, komplex programmá fejleszteni ezt az amerikai metódust. Ma már egy bevezető előadás és egy szemléleti alapképzés után – amelyen ha nem is mindenki, de a tanterület nagyobb része jó, ha jelen van – ötnapos alaptréningen sajátítható el, amelyet igény szerint mentorálás is követhet. „Nagyon fontosak az elkötelezett pedagógusok – emeli ki Katalin –, mert a Békés Iskolák Program alapvetően egy szemléletváltás, amit felülről nem lehet kikényszeríteni. A legelhivatottabbakból lesznek az úgynevezett Békítő Team tagjai, amely egy operatív csapat, egyfajta menedzsment, akik

megszerveznek egy-egy kampányt az iskolában, ösztönzik a többi kollégát, lényegében fenntartják a programot.”

Passzív szemlélőből aktív védelmezővé nevelni

Budapest XIV. kerületében, a Dr. Mező Ferenc Általános iskolában 2017 óta alkalmazzák a Békés Iskolák Programot. A Békés Team vezetője, Szabolcsné Sas Ágnes tanító mesélt a kezdetekről és eddigi tapasztalataikról. „A Békítő Team munkáját egy diagnosztikával kezdtük, melynek során kérdőívet töltöttünk ki az iskola diákjaival, a szülőkkel és a tanárokkal, valamint az iskola minden alkalmazottjával interjút készítettünk, hogy felmérjük, honnan indulunk, milyen a légkör nálunk. Ennek lezárásaként World-Café módszerrel vitattuk meg a diagnosztika eredményét, és megpróbáltunk tervet készíteni a szükséges változtatásokra. Azóta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karának kutatóival dolgoztunk ki a program számára egy nagyon részletes kérdőívet, amelyet minden negyedik osztályos és annál idősebb tanuló, a szülők és az iskola minden dolgozója kitölt. Nagyon összetett kérdőív, amely nemcsak a diákok egymáshoz való viszonyát, hanem az iskola munkatársainak egymással való kapcsolatát is képes feltérképezni.”

A körülbelül ötszázötven fős iskolában jelenleg nyolcan dolgoznak aktívan a Békés Team munkaközösségében. Legfontosabb feladatuk minden évben a negyedik osztályosok számára megszervezni a „Békés, biztonságos közösség” tréninget, melynek során tisztázzák a gyerekekkel, mi az a bántalmazás, és hogyan különböztethetik meg a konfliktustól. Az öt-hét alkalmas foglalkozássorozat során kisfilmek, helyzetgyakorlatok segítségével igyekeznek őket a bántalmazás passzív szemlélőiből aktív védelmezővé nevelni.

Minden évben egyhetes kampányt szerveznek, amelynek során valamilyen, az egész iskolát

érintő kiemelt témára hívják fel a figyelmet. Plakátokat is készítenek, amelyek az év hátralévő részében is felszínen tartják a témát.

Felismerni a bántalmazást

„Azt gondolom, hogy nincs olyan iskola, talán még osztály sem, ahol nincs bullying – emeli ki Adler Katalin. Fontos, hogy beszéljünk erről, és ezáltal a gyerekek és a tanárok időben felismerjék a jelenséget. A bullying szisztematikus, előre eltervezett, racionális lépések sorozata, amikor egy gyerek vagy gyerekek egy csoportja a megalázás és a megszegyenítés szándékával rendszeresen visszaél az erőfölényével más gyerekek kárára. Nemcsak azt nevezzük kortárs bántalmazásnak, amikor egyik iskolás megüti a másikat, hanem azt is, amikor valakiről pletykákat terjesztenek, valakit minden játékból kihagynak vagy megaláznak. A pedagógusoknak azzal van feladatuk, hogy felismerjék és meg tudják különböztetni a konfliktustól. Ez az első lépés. Kezeletlen konfliktusból is kialakulhat bullying, de ez alapjaiban két különböző probléma, ezért a Békés Iskolák Programban is két-féle megoldást kínálunk rájuk.

Bármilyen konfliktus esetében jól alkalmazható a kör módszer: a gyerekek körbeülnek, és figyelmesen végighallgatják egymást. Ilyenkor mindenki megoszthatja az érzéseit, és hogy mire van szüksége. Kapcsolat-helyreállító technikákat, resztoratív, a konfliktus során felborult egyensúlyt helyreállító, nem büntetésfókuszú, hanem jövőre orientált módszereket alkalmazunk. Megbeszéljük, mi történt, és abból levonjuk a tanulságot, felelősséget vállalunk a tetteinkért és a jóvátétel, akár egy bocsánatkérés után megbeszéljük, hogyan lehet ezt a konfliktust a későbbiekben elkerülni.

A bullying esetében azonban egy másik módszer, az úgynevezett eljárásrend alkalmazható. Ez egy szeparált eljárás, hisz ma már tudjuk, hogy tilos a bántalmazóval együtt beszéltetni az áldozatot, mert egyenlőtlenek az erőviszonyok.

A Békítő Team tagjai egy beszélgetéssorozat során először az áldozattól és a szemlélőktől beszerzik az információkat, aztán pedig konfrontatív beszélgetést folytatnak a bántalmazóval. Nem a megszegyenítés és nem a büntetés a cél, hanem hogy az elkövető leálljon és érthetően kimondódjon, hogy amit tesz, az bántalmazás. Lehet, hogy a bántalmazó sokszor maga sincs tisztában azzal, hogy ez nem egy jópofa vicc vagy kis heccelés, hanem bántalmazás, amihez nincs joga. Figyelmeztetni kell erre, nagyon világosan kijelölni a határokat, és nyomon követni, hogy a továbbiakban betartja-e a lefektetett szabályokat.”

A módszer persze nem varázsszer; Sas Ágnes elmondása szerint a Dr. Mező Ferenc Általános Iskolában például az elmúlt nyolc évben három ízben is kellett bántalmazás miatt alkalmazni az eljárásrendet. Az egyik esetben az osztályba újonnan érkezett lánnyal szemben léptek fel támadólag a többiek, és végül annyira elmergesedett a helyzet, hogy egy testnevelésora, bántalmazásig fajuló vitában tetőzött az ellenszenv; de az eljárásrend alkalmazásával ezt is lehetett rendezni. Bár a bántalmazásban legnagyobb szerepet vivő kislány és az új osztálytárs nem lettek a legjobb barátok, de a kiközösítés megszűnt és visszaállt a nyugodt légkör az osztályban.

Ágnes szerint a koronavírus-járvány nagyon nagy törést okozott a gyerekekben, főleg amiatt, hogy nem jártak közösségekbe, ezért szociális készségeik nem fejlődtek. A pedagógusok egyre gyakrabban tapasztalják, hogy sok kisgyerek rémisztő, traumatizáló filmeket is megnézhet otthon, de a számítógépes játékokkal töltött idő, az online világ feldolgozhatatlanul vibráló ingerei is mind olyan belső feszültségeket, ingerültségeket gerjesztenek a gyerekekben, amiknek az indulatai sokszor az osztályban csapódnak le. Az online térben töltött korlátlan idő nemcsak tanulási nehézségekben és figyelemzavarban jelentkezik a pedagógus szerint, hanem sajnos a cyberbullying is többször előforduló jelenség. Amikor az egyik gyerek társaira bántó megjegyzéseket tesz, vagy engedély nélkül készített fényképeket tölt fel a közösségimédia-felületekre, akár eltorzított, szándékosan bántó módon, az ugyanolyan bántalmazásnak minősül, mintha szóban vagy tettelesen bántaná a másikat.

Kinek a felelőssége?

Felvetésemre, hogy a bántalmazó gyerekek szülei részt vesznek-e a fent említett eljárásrendben, mindketten határozott nemmel felelnek. „Ugyanakkor minden tanév elején szülői értekezleten tájékoztatjuk a szülőket, és a részletes eljárásrendet a honlapunkon is közzéteszük, valamint természetesen a diákokat is emlékeztetjük erre a lehetőségre – mondja Ágnes. Az eljárásrend elindításáról is tájékoztatjuk az érintett osztály tanulóiinak szüleit. Így jó esetben akár a szülő is pozitív hatással lehet a folyamatra.”

Adler Katalin szerint bár a szülőket tájékoztatni kell az esetről, de a bántalmazás leállításaiban a bántalmazó viselkedést mutató gyerekek magának kell felelősséget vállalni a tetteiért, és neki kell leállnia ezzel a magatartással, mindegy, hogy hány éves. „Ez egy viselkedés, nem valami veleszületett tulajdonság. Döntés kérdése, és minden döntés megváltoztatható. Nagyon ritkán pszichés probléma is meghúzódhat emögött, lehet rossz szülői minta következménye, és az is lehet, hogy a bántalmazó maga is traumatizált, és akkor neki is meg kell adni mindenféle segítséget a későbbiekben, de az eljárásrendnek az a célja, hogy minél gyorsabban leállítsa a bántalmazást, és az áldozat biztonságban legyen, amikor másnap újra bemegy az iskolába. A Békítő Team célja, hogy a bántalmazó viselkedést mutató gyereket határozottan szembesítsék a tényekkel: ekkor és ekkor ezt tetted, és ezt abba kell hagynod, mert elfogadhatatlan, és nincs az az indok, ami miatt jogod lenne másokat bántani.”

Az iskolai bántalmazás pszichológiájáról beszélve Adler Katalin kiemeli, hogy a bántalmazó sokszor manipulál, a tetteivel való szembesülés helyett igyekszik bagatellizálni a felelősségét, célja pedig az, hogy hatalmi szerepet kapjon a közösségben, társas pozícióját javítsa vagy megtartsa, hogy ő legyen a piramis csúcsán, és ezt egy rossz eszközzel éri el.

„Nagyon sok múlik azon, hogy az iskolában kap-e más építő, konstruktív eszköztárat arra, hogy kitűnjön a többiek közül. Ebben is lehet neki segíteni később, de csak az eljárásrend után, mert addig az áldozat érdekében dolgozunk.

Ilyenkor a szembesítés – hogy tudjuk, látjuk, megnevezzük azt, amit tesz – a Békítő Team tagjainak a feladata. Semmiképp sem az iskolapszichológus dolga (hisz valószínűleg a bántalmazó és az áldozat is hozzá tud majd fordulni az eljárásrend után), és semmiképp sem az osztályfőnöké vagy az intézményvezetőké – teszi hozzá Adler Katalin. – Az osztályfőnökre egyébként nagyon sok feladat hárul az osztályközösség összekovácsolásával kapcsolatban. Neki kell az áldozat mellé támogatásokat találni, de fontos, hogy ne kelljen egy konfrontatív beszélgetésbe belemennie a bántalmazóval, mert akkor később is csak ellenállásba ütközik a részéről. Az osztályfőnök is figyeli, hogy a bántalmazó betartja-e a tőle elvárt, írásban is lefektetett vállalásokat. Mindenféle adminisztratív következmény nélkül két lehetőséget kap (a monitorozás rettentően fontos), és egy-két hét múlva újra leülnek, és külön-külön megkérdezik az áldozatot, a környezetét és a bántalmazót is az addigiakról. Az a tapasztalat, hogy legtöbb esetben egyetlen alkalom után leáll a bántalmazó.”

A bántalmazás egy hibás működésmód, amit a közösség alakít ki

Adler Katalin szerint az összes korszerű anti-bullying programban a kulcsfigura a szemlélő. „A bántalmazás ugyanis 85-90 százalékban szemlélők előtt zajlik, hisz tulajdonképpen nekik szól, nem az áldozatnak. Mivel a bántalmazó viselkedésű gyerek célja a népszerűség, a hatalom, nézőközönségre van szüksége ahhoz, hogy ezt a pozíciót megkapja. Az áldozat csak egy eszköz a népszerűség elérésére. Kipécézik és tárgyiasítják, hisz a bántalmazónak is nehéz az empátizálás azzal, akit nap mint nap bántanak, ezért eltávolítja magától. Nagyon jó érzékkel tudják kiválasztani a peremen lévő, magányos, kiszolgáltatottabb, erőfölényben alattuk lévő

iskolátársat. Kisebb, ügyetlenebb, sérülékenyebb, akármilyenebb – és itt tenném hozzá azt is, hogy jobb, ha nem átlátja magát egyetlen szülő sem azzal, hogy az ő gyereke biztos nem válik áldozattá, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy bárkiből lehet áldozat”.

Katalin szerint azért van kulcsszerepe annak, hogy a szemlélők hogyan reagálnak, mert ha a bántalmazó megkapja tőlük az elismerést, akkor folytatja, sőt akkor más is beszáll, mert rájön, hogy ebben a közösségben így lehet népszerűsége szert tenni.

„Sokan szeretnének népszerűek lenni, ezért különösen veszélyes, ha nem lépünk közbe már az első bántalmazási esetről. Ilyenkor ugyanis könnyen normává válhat a gyerekek körében az a meggyőződés, hogy a mi iskolánkban így lehet érvényesülni. Ilyenkor hiába rakják ki a bántalmazót, vagy menekül el az áldozat, mindig jön a következő eset. Gyakran előfordul, hogy hívnak minket egy iskolából: azonnal menjünk, mert ég a ház, de ilyenkor elmondjuk, hogy a Békés Iskolák Program sem kínál azonnali megoldást, nem tudunk odamenni és megszerelni egy gyereket. Mint minden szemléletváltás, alapvetően hosszabb folyamat. Sok iskolának bántalmazás esetén erre »nincs ideje«. És ilyenkor jön a telefon, hogy »köszönjük, időközben megoldódott«, mert elment a bántalmazó, vagy épp sajnos az áldozat, és akkor azt gondolják, hogy most rendben is vagyunk. Két hónap múlva pedig ismét telefonálnak, mert újra kezdődik a bántalmazás, más szereplőkkel.”

Katalin szerint a bántalmazás egy hibás működésmód, amit a közösség alakít ki, és ha a gyerekek között nincs közösségformálás, tudatosan lefektetett szabályok, akkor megtalálják azt, ami közösséggé teszi őket, például együtt bántanak valakit az osztályban. Az sem elég ilyenkor, ha sokat kirándulnak és programokat szerveznek, mert biztos lesz valaki, aki mellé senki sem ül le a buszon.

És miért kulcsfigura a szemlélő? „A szemlélőket megtanítjuk felismerni, hogy ez egy előtűnk zajló bántalmazás, és azon múlik minden, hogy ők hogyan reagálnak, mert csak az a bántalmazás következik be, amit a szemlélők megengednek. Ha azt mondja három-négy gyerek,

hogy »hagyd abba, mert ez nem vicces«, akkor nem éri meg folytatni, mert a bántalmazással az elkövető csak népszerűtlen lesz.” Ezt erősíti meg Sas Ágnes pedagógus tapasztalata is, akinek az osztályában éveken keresztül tettelegesen is bántalmazták egymást a fiúk. De elég volt egy-két határozottabb kislány fellépése, és mire a többiek által riasztott tanár odaért, a fiúk már abba is hagyták a verekedést és helyreállt a rend.

„Körültekintően meg kell tanítanunk a gyerekeknek, hogy milyen határig terjed az ő kompetenciájuk, és milyen módon avatkozhatnak biztonságosan közbe. Azt gondolom, hogy akkor ér cél a program, amikor már nem kell feltétlenül kívülről beavatkozni egy pedagógusnak, hanem maga a gyerekközösség képes arra, hogy ne engedje meg a bántalmazást.”

Ágnes szerint azért is nagyon fontos, hogy minél fiatalabb korban megtanulják ezt a működésmódot a gyerekek, mert felsőben már egyre inkább a saját korosztályuk társaságát keresik, szülők nélkül járnak iskolába, kortársaikkal töltik a délutánokat, és amikor kipattan egy-egy ilyen helyzet, valószínűleg nincs is felől a közelben, aki közbeléphetne.

Adler Katalin kiemeli, hogy a bullying egy közösségi probléma, amelyre közösségi választ kell adni. Nem lehet egyetlen embertől várni a megoldást, sem egy iskolapszichológus, sem egy iskolaőr egy személyben nem tudja visszaszorítani a bántalmazást.

„A legjobb az lenne, ha bűvópatakszerűen átjárná az iskolát a téma. A pedagógusokat nagyon szűk keretek közé szorítja a tananyag, de osztályfőnöki vagy etikaórán, a reggeli beszélgetőkörben, esetleg történelemórán, amikor

például a holokausztot tanulják, akkor is lehetne hangsúlyozni, hogy még abban a helyzetben is voltak védelmezők. A Békés Iskolákban plakátok vannak minden osztályban, részletesen olvasható rajta az eljárásrend, és a gyerekek tudják, hogy milyen sorrendben fognak következni egymás után az események.

Védelmezővé nevelni a szemlélőket – ez a program tulajdonképpeni célja. Hogy felhatalmazást és eszközöket adjunk a gyerekek kezébe osztályfoglalkozásokkal és olyan kampányokkal, amelyek során az egész iskola megmozdul. „Légy védelmező, állj az áldozat mellé!” – életben kell tartani, újra és újra megerősíteni ezt az üzenetet. Nehéz kiállni a bántalmazott mellett, de fogjatok össze, és ha nem sikerül leállítani őt, akkor szóljatok egy felnőttnek, mert ez nem árulkodás, hanem segítségkérés. Ha mindenki hallja ezeket az alapelveket, akkor tudatosul, és ez azt üzeni a bántalmazónak is, hogy itt nem tehetsz meg mindent következmények nélkül. Csak ez szünteti meg a bántalmazást.”

ILLUSZTRÁCIÓ: KRIZBO